

Dels noms dels déus

És sabut que el Diccionari Fabra no recull noms propis sinó excepcionalment, encara que, si hom desitja saber la forma que han de revestir en català, n'hi pot trobar molts a través dels seus derivats. Curiosament, l'excepció més important d'aquesta absència de noms propis en el nostre Diccionari normatiu la constitueixen els noms de cossos celestes: hi trobem, efectivament, no únicament els noms dels planetes del nostre sistema solar, amb el de l'estrella que el centra —el Sol— i el del nostre satèl·lit —la Lluna—, sinó també molts noms de constel·lacions, entre les quals no manquen, és clar, les que corresponen als anomenats dotze signes del Zodíac. L'únic planeta que no hi trobem és Plutó, per una raó òbvia: aquest planeta fou descobert l'any 1930, en una època en què el Diccionari es trobava ja en una fase de redacció força avançada.

Com que els noms dels planetes provenen dels noms de les principals divinitats de la mitologia greco-romana, el Diccionari Fabra dona compte de la doble designació de cada nom, llevat d'un sol cas, el de Mercuri, en què el déu cedeix el lloc al metall anomenat igual.

La referència a la divinitat antiga, però, apareix tot seguit en la definició d'un derivat del seu nom (del planeta, i, alhora, del déu i del metall), l'adjectiu *mercurial*.

A més de *mercurial*, trobem al Diccionari

Fabra d'altres adjectius derivats d'aquests noms mitològics que han passat a designar un planeta: *saturni* o *saturnià* i *neptunià*, tots ells sense cap significació especial. Hi ha, en canvi, d'altres adjectius derivats dels noms d'aquells déus que expressen les qualitats que els eren atribuïdes: *marcial* «que té un caràcter guerrer», *joval* «de caràcter alegre», *saturn* (amb una forma idèntica a la del nom) «sorrut, taciturn» (oposat a *joval*, aclareix el Diccionari), *venust* «d'una gran bellesa» i *veneri* «relatiu al comerç sexual» (l'ús habitual d'aquest adjectiu en el grup nominal *mal·laltia venèria* l'hà desproveït decididament de connotacions eròtiques). Cal afegir-hi, encara, *apol·lini* i els sinònims *bàquic* i *dionisiac* (car, com és sabut, Bacus és el nom romà del déu anomenat Dionisos pels grecs), que hi són simplement definits com a referents al nom de la divinitat de què deriven.

Si adjectius com *marcial*, *joval*, *saturn*, *veneri* i *venust* provenen dels noms dels déus i no dels dels astres, en canvi *llunàtic* deriva del nom del satèl·lit —que també identificava hom amb una divinitat femenina, Selene o Diana—, tal com es desprèn clarament del seu significat, «d'humor variable», és a dir, d'humor sotmès a la variable influència de la Lluna segons les seves diverses fases.